

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Politika SSSR vůči rozvojovému světu

Kateřina Silovská

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

Politika SSSR vůči rozvojovému světu

Kateřina Silovská

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury

Plzeň, duben 2013

.....

Děkuji PhDr. Magdaléně Leichtové, Ph.D. za podmětné rady, odbornou pomoc a čas věnovaný vedení bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Mezinárodní prostředí, otázka kolonialismu a dekolonizace	8
2.1	Sovětská interpretace studené války.	8
2.2	Sovětské vnímání kolonialismu a dekolonizace	10
2.3	Americká interpretace studené války.....	10
2.4	Americký pohled na kolonialismus a dekolonizaci	12
3	Sovětská zahraniční politika v Africe.....	14
3.1	SSSR a africké státy za Chruščova	14
3.2	Africké státy v mezinárodních organizacích.....	15
3.3	SSSR a africké rozvojové země za Brežněva	17
3.4	SSSR, rozvojové země a nástup Gorbačova	21
3.5	Shrnutí působení SSSR v Africe.....	22
4	Sovětská zahraniční politika v Angole	23
4.1	Historie Angoly.....	23
4.2	Formování politických skupin	25
4.3	Nezávislost a boj o moc	27
4.4	Angola ve válce.....	32
4.5	USA v Angole	35
4.6	Angola v období rozpadu SSSR.....	36
5	Závěr	38
6	Seznam zkratk	40
7	Seznam použité literatury a pramenů	41
8	Resumé.....	44

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se chci věnovat historickému tématu, a to Sovětskému svazu a třetímu světu, speciálně Africe. Ve své práci budu popisovat sovětskou zahraniční politiku na africkém kontinentě, kde státy začaly získávat svoji nezávislost po druhé světové válce, především v 60. letech. Počátek sovětského zájmu o tento kontinent spadá tedy zejména do období vlády prvního tajemníka sovětské komunistické strany Chruščova, ale ani jeho nástupci neztratili o Afriku zájem. V průběhu dekolonizace Afriky nebyl Sovětský svaz jediným státem, který měl zájem o spolupráci s nově vznikajícími státy. Angažovaly se zde jak evropské státy, jako bývalí kolonizátoři, tak Spojené státy americké, jako nová velmoc. USA se snažily zejména oslabit vliv Sovětského svazu. Dekolonizace probíhala v 60. letech, v době vzniku studené války. Mezinárodní prostředí v této době stálo na existenci dvou zneprátelených bloků, snažících se rozšiřovat svůj vliv. Je tedy zřejmé, že nově vznikající státy se snadno stávaly místem soupeření o rozšíření vlivu mezi Sovětským svazem a USA. Dalším důvodem, proč měly obě mocnosti zájem o navázání spolupráce nejen s africkými státy, ale i s ostatními státy třetího světa, byla snaha o získání levných surovin.

Při zkoumání sovětské zahraniční politiky se nelze vyhnout popisu amerického postoje, který byl ovlivňován sovětskou politikou, stejně tak jako americká politika ovlivňovala tu sovětskou. Proto se v první části práce budu věnovat popisu nově vznikajícího mezinárodního uspořádání po druhé světové válce ze sovětského i amerického pohledu a také názoru obou stran na kolonialismus a proces dekolonizace. Dále už se budu věnovat popisu sovětské zahraniční politiky a sovětských aktivit v Africe.

Ve druhé části své práce uvedu případovou studii sovětské zahraniční politiky v konkrétním africkém státě od jeho vzniku po zánik Sovětského svazu. Pro tuto studii jsem si vybrala Angolu, která byla dekolonizována až v 70. letech, později než většina afrických států. V případě Angoly můžeme sledovat jak angažování Sovětského svazu, tak Spojených států amerických a jejich vzájemné soupeření. Otázku, kterou bych na konci práce chtěla zodpovědět je, jak ovlivnily sovětská

politika a mocenské soupeření vývoj angolského vnitropolitického systému až do dnešní doby. Tedy jak moc sovětská zahraniční politika a studená válka dokázaly ovlivnit vývoj v jedné z rozvojových zemí.

Africký kontinent jsem si vybrala především proto, že je mu i v dnešní době ze strany veřejnosti věnována malá pozornost, a to především jeho historii. Pro velkou část západního světa je Afrika neznámé místo plné konfliktů, převratů, chudoby a nemocí. Informace ke své práci jsem čerpala jak ze sovětské dobové literatury, tak od západních autorů. Ze sovětské literatury jsem si vybrala knihy oficiálně vydané k tématům zahraniční politiky. Zdroje od západních autorů jsou převážně články v odborných časopisech, které jsou jak dobové, tak současné - hodnotící dopady sovětské zahraniční politiky.

2 Mezinárodní prostředí, otázka kolonialismu a dekolonizace

V první části práce se seznámíme s mezinárodním prostředím pohledem dvou hlavních politických aktérů – Sovětského svazu a Spojených států amerických. Druhá světová válka dala vzniknout dvěma mocnostem, které ovlivňovaly celosvětové politické dění a zároveň dala vzniknout i takzvanému třetímu světu. Kolonizovaná území zejména v Asii a Africe začala bojovat o svoji nezávislost a obě mocnosti začaly bojovat o jejich přízeň, zdroje a šíření svých ideologií. Proces dekolonizace dal vzniknout novému způsobu provádění zahraniční politiky vůči státům, které prosazovaly svoji nezávislost na koloniálních mocnostech a hledaly partnery kvůli svému uznání v mezinárodním prostředí a rozvoji svého hospodářství. Co ale určovalo chování v mezinárodním prostředí po druhé světové válce, byla studená válka, tedy proces soupeření mezi Sovětským svazem a USA.

2.1 Sovětská interpretace studené války

Podle interpretace sovětské literatury je studená válka formou obrany SSSR před americkou agresí a vydíráním. (Anikin 1982: 7). Sovětský svaz pomohl imperialistickým státům zvítězit nad Hitlerovým Německem ve druhé světové válce, a to mu poskytlo výraznou mezinárodní autoritu. To napomohlo šíření socialismu především v Evropě a Asii. Kapitalistické státy se v této době začaly potýkat s protikoloniálními hnutími a jejich imperialistické pozice slábly, zatímco síla socialistických států vzrůstala. To vedlo především v Británii a USA k prosazování protisovětské politiky, kterou prosazovala podle sovětského názoru buržoazie, která v těchto státech byla u moci (Anikin 1982: 6 – 7).

Podle interpretace v sovětské literatuře se USA a další kapitalistické země měly za příhodných podmínek pokusit rozpoutat válku proti SSSR a ostatním socialistickým státům, aby byl odstraněn socialistický systém a nemohl ohrožovat pozici kapitalismu. Jako zastrašování měly používat kapitalistické země vlastnictví atomové zbraně a odmítat tak mírové soužití. Západ se podle

SSSR rozhodl pro politiku síly a studenou válku (Anikin 1982: 8 – 9). Truman, jako představitel USA, sice veřejně potvrdil možnost použití jaderné bomby, kdyby měly být ohroženy zájmy USA, ale zároveň si byl vědom, že vypuknutí další války by mohlo vést k naprostému zničení Země (Service 2009: 211).

Po válce se tedy střetávaly dva tábory. Jeden socialistický v čele se SSSR, který byl prezentován jako pokrokový a demokratický a v čele druhého tábora stály USA a ostatní kapitalistické státy, ty měly prosazovat zadržování komunismu, zbrojení a podporovat potlačování socialismu a protikoloniálních hnutí, jak to mělo být charakterizováno na XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu v roce 1956 (Chvostov 1981: 27). Sovětský svaz se tomuto táboru postavil a snažil se podle svého přesvědčení především o rychlou obnovu národního hospodářství a mírový rozvoj. Dalšími cíli sovětského tábora mělo být zajištění mezinárodní bezpečnosti a všeobecné odzbrojení (Anikin 1982: 13).

Za zdroj poválečného napětí označil Sovětský svaz USA a obviňoval je z úsilí o světovládu, militarizaci zahraniční politiky a opuštění rovnoprávné spolupráce a diplomacie, jako způsobu jednání. Oproti tomu se měl Sovětský svaz stavět proti agresivní linii politiky a snažit se o politiku míru a spolupráce, která je podle sovětského pohledu možná i mezi různými společenskými zřízeními (Anikin: 1982, 13). Truman jako americký prezident odmítl možnost spolupráce mezi státy s odlišným zřízením a zavedl politiku zadržování. Součástí politiky zadržování měl být i Marshallův plán, který měl obnovit válkou zničené hospodářství v Evropě, a tím i vytvořit pro USA trh pro vývoz svého zboží (Service 2009: 211 – 212). Sovětskému svazu se ale mělo podařit některé státy uchránit před imperialistickými útoky a těmto státům měl poskytnout materiální pomoc na výstavbu socialismu. Takovými státy byly například Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko. Na základě hospodářské spolupráce mezi těmito novými socialistickými státy a SSSR byla založena Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), která zaváděla a upevňovala mezinárodní dělbu práce (Anikin 1982: 114).

2.2 Sovětské vnímání kolonialismu a dekolonizace

Stejně jako vznik studené války, tak také existenci kolonialismu připisuje Sovětský svaz mocichtivosti kapitalistických států. Sovětský svaz založený na marxisticko-leninské ideologii klade důraz na rovnost společenských tříd. Stejně tak i mezinárodní prostředí vnímá jako nerovné postavení států, kde kapitalistické státy ovládané buržoazií ovládají státy méně rozvinuté - své kolonie (Stalin 1951: 90 – 91).

Vznik kolonialismu je v SSSR přisuzován růstu kapitalismu v Evropě, který potřebuje stále více nových odbytišť a surovin. Tato situace vedla kapitalistické země k uchvacování nových území. Tato potřeba získávat nová území vede nevyhnutelně ke vzniku sporů a válek mezi kapitalistickými státy a snaze kolonií se osvobodit (Stalin 1951: 91).

Kapitalismus byl tedy vnímán jako systém, který utlačuje národy a socialismus naopak jako systém, který měl osvobodit utiskované národy a dát jim svobodu. Vlášda socialismu a odstranění kapitalismu je tedy podle sovětského názoru nutností, pokud má dojít k odstranění národního útisku, zavedení národnostní rovnosti a zajištění práv národních menšin. Národnostní otázka je tedy dávána do přímé souvislosti s koloniální otázkou. (Stalin 1951: 93, 103).

2.3 Americká interpretace studené války

V americké akademické sféře neexistuje jediná oficiální interpretace vzniku studené války, která by byla dána státní politikou. Demokratické zřízení v USA umožnilo vzniknout mnoha pohledům na dané téma, které bylo diskutováno jak na akademické půdě, tak na politické scéně. Ovšem můžeme říci, že americké interpretace studené války i zahraniční politika v období studené války USA byly ovlivněny Georgem Kennanem. Kennan byl americký politik, který je známý především jako autor takzvaného dlouhého telegramu, kde analyzuje Sovětský svaz a jeho politiku. Na základě dlouhého telegramu byla inspirována americká politika zadržování, která ovlivňovala vztahy mezi oběma tábory během studené

války. Základní teze tohoto telegramu zpracoval Kennan v článku uvedeném ve Foreign Affairs pod pseudonymem X v roce 1947 (Drulák 2009: 174 – 175). Kennan ve svém článku charakterizuje Sovětský svaz jako agresivní a iracionální. Bolševiky zde označuje za skupinku fanatiků, která se snaží marxisticko-leninskou ideologii převést do praxe a odstraňuje vnitřní oponenty. Kapitalistický svět vnímá Sovětský svaz jako naprosto nepřátelský a na základě této nesmiřitelnosti mezi socialismem a kapitalismem interpretuje veškerou mezinárodní realitu. Kennan také upozornil na to, že Kreml je považován za neomylný a pravdou v Sovětském svazu je to, co za pravdu označí právě Kreml (Foreign Affairs 1947: 568, 570, 573). Dále zde píše, že sovětskému tlaku je potřeba čelit silou a nepředpokládá, že by se USA a SSSR mohly stát partnery. Také upozorňuje na vnitřní problémy SSSR a špatnou ekonomickou situaci a v podstatě doufá, že se Sovětský svaz zhroutí sám (Foreign Affairs 1947: 578, 580 – 581).

Popisem vzniku studené války z pozice USA se zabýval i jiný významný americký politik - Henry Kissinger. Ten viděl vznik studené války nejen v ideologických neshodách, ale především v poválečných sporech o sféry vlivu. Zejména šlo o území střední a východní Evropy, kde USA zastávaly demokratický vývoj a požadovaly uspořádání řádných demokratických voleb a pevné stanovení poválečných hranic (Kissinger 1999: 444 – 445). Sovětský svaz nechápal americkou angažovanost v oblasti střední a východní Evropy a viděl za tímto požadavkem postranní úmysly a snahu oslabit sovětskou vládu. Stalin jako vůdce Sovětského svazu a sovětské komunistické strany vládě USA nedůvěřoval. Ustanovením komunistických vlád v zemích střední a východní Evropy zase naopak ztratily důvěru USA vůči Sovětskému svazu a tak se zrodila americká politika zadržování komunismu (Kissinger 1999: 458 – 459). Sovětský svaz začal být vnímán jako hrozba a americká vláda tak na sebe vzala povinnost zastavit sovětský expanzionismus a bránit demokratické státy a jejich nezávislost před sovětským vlivem. Tak byla prezidentem Trumanem v roce 1947 vyhlášena doktrína jako politika, jíž měly Spojené státy poskytovat podporu svobodným národům před vnějším tlakem a hrozbou SSSR. Doktrína se netýkala situace

pouze v Evropě, ale byla přijata jako globální závazek (Kissinger 1999: 467 – 468).

2.4 Americký pohled na kolonialismus a dekolonizaci

USA vnímaly pád Britského impéria a jiných koloniálních velmocí po druhé světové válce jako momentální absenci politické moci v určitých místech světa, která vedla k dekolonizaci. Tato absence moci vedla v koloniích k nestabilitě a vzniku občanských a kmenových válek. USA, které byly po druhé světové válce ekonomicky i vojensky silnější než Velká Británie, která byla světovou velmocí především v 19. století, se snažily nahradit především britský vliv k udržení stability v koloniích a zajištění klidné dekolonizace (Louis 1984: 395). Motivem k podpoře nezávislosti kolonií bylo stejně jako u Sovětského svazu právo národa na sebeurčení, které prosazoval už po první světové válce americký prezident Wilson. Vedle podpory práva národa na sebeurčení prosazovaly USA již výše zmíněnou politiku zdržování, protože šíření komunismu považovaly za největší hrozbu, která souvisela s nastávající dekolonizací a s tím souvisejícím posílením vlivu Sovětského svazu. Dalším motivem bylo i podpoření vzniku volného trhu v nově se vytvářejících státech, tak aby s nimi USA mohly snadno obchodovat. USA nikdy nezastíraly, že podporou nezávislosti kolonií chtějí získat i ekonomické výhody, jako přístup na nové trhy nebo výhodné podmínky pro získávání surovin (Louis 1985: 397 – 398).

Po druhé světové válce tedy vzniklo naprosto nové uspořádání mezinárodního prostředí – bipolární systém. Stály proti sobě dva nepřátelené tábory v čele s USA na jedné straně a se SSSR na straně druhé. V každé z těchto zemí existovaly odlišné režimy, které k sobě byly nedůvěřivé. Tato nedůvěra a nepřátelství rozdělily nejprve Evropu, kde se SSSR i USA snažily získat svůj vliv a spojence (Kennedy 1996: 452, 457). S konceptem práva národa na sebeurčení a oslabením koloniálních impérií souvisejícím s druhou světovou válkou se ale do mezinárodního prostředí začaly dostávat nové státy, kolonie,

kteře začaly bojovat za svoji nezávislost. Tyto kolonie byly potenciálními spojenci vždy jednoho z táborů. USA nabízely nezávislost, vytvoření volného obchodu a prosazovaly politiku zadržování. Sovětský svaz se naopak snažil ukázat, že přijetím západního způsobu vedení ekonomiky budou nově vzniklé státy stále závislé a vykořisťované, jako když byly koloniemi. SSSR nabízel pomoc při budování socialismu a rovné společnosti (Kennedy 1996: 460 – 461). Problémem bylo, že hnutí za nezávislost v koloniích nebyla jednotná, některé skupiny byly prokomunistické a jiné naopak proamerické. Z tohoto důvodu vznikaly v nově se utvářejících státech vnitřní konflikty, které měly vlastně globální význam. Dekolonizace začala po druhé světové válce probíhat nejprve v Asii, kam obě velmoci zaměřily svou pozornost. Dá se říci, že vyvrcholením jejich soupeření byl konflikt v Koreji, kdy USA označily SSSR za agresivního dobyvatele (Kennedy 1996: 461, 463). Oproti tomu Sovětský svaz obvinil USA z maření sovětské pomoci korejskému lidu v boji za nezávislost. Také obvinil USA z toho, že chtějí převzít moc nad Koreou po Japonsku, které území dlouhodobě ovládalo (Chvostov 1981: 182).

Důsledkem studené války, který také ovlivňoval celý mezinárodní systém byl závod ve zbrojení a vznik vojenských aliancí a jiných organizací, především hospodářských, v obou zneprátelených táborech. Aliance se ale týkaly především evropských zemí, jako NATO na Západě a Varšavská smlouva na Východě. Od roku 1949 formovala zahraniční politiku USA a SSSR skutečnost, že obě země vlastnily jadernou zbraň (Kennedy 1996: 464, 466). Byly zakládány nové obranné aliance ze strany USA například se státy Latinské Ameriky nebo Asie. Vztahy nově vzniklých států, označovaných jako třetí svět, se dvěma velmocemi byly vždy proměnlivé. Existovaly státy, které byly prosovětské anebo naopak proamerické, ale objevila se i skupina států, které se snažily neangažovat v bipolárním systému a zůstat neutrálními. Za první kontakt Sovětské zahraniční politiky s africkým kontinentem můžeme označit pomoc Egyptu při výstavbě Asuánské přehradu (Kennedy 1996: 471, 474).

3 Sovětská zahraniční politika v Africe

3.1 SSSR a africké státy za Chruščova

Po smrti Stalina v 50. letech nastala změna ve vedení zahraniční politiky Sovětského svazu. Objevila se snaha snížit napětí mezi oběma bloky především v zájmu společného obchodování. Došlo také k výraznému rozšíření hospodářských vztahů se zeměmi třetího světa. V těchto státech se Sovětský svaz snažil měnit jejich stávající stav, tedy boj o nezávislost, ani ne tak vojenskými prostředky, jako přes diplomacii, ideologii a ekonomiku (Kulski 1959: 117). Přesto Chruščov prohlásil, že války za národní osvobození proti kolonialismu a imperialismu považuje za války spravedlivé a svaté a že Sovětský svaz takové války podpoří nejenom slovy, ale i činy (Mosely 1964: 97). Můžeme říci, že Sovětský svaz měl v těchto zemích dobrou pověst a to především proto, že se od začátku stavěl proti kolonialismu. Pro SSSR ale znamenalo být proti kolonialismu, být proti Západu a fungování západní společnosti. Bývalé kolonie to tak ale většinou nechápaly (Kulski 1959: 114).

Kolonie, kterým Sovětský svaz pomáhal při získávání nezávislosti, označoval jako nově vznikající národní demokracie. Chruščov sám prohlásil, že Sovětský svaz poskytuje pomoc bez politických podmínek, ale že je upřímně spokojen se zeměmi, které přistoupily na cestu výstavby socialismu. Můžeme říci, že zahraniční politika vůči zemím třetího světa za období Chruščova stála před dilematem, jestli poskytovat intenzivní hospodářskou a politickou pomoc nekomunistickým, ale nacionalisticky zaměřeným státům a tím také oslabovat imperialistický blok. Nebo pomoc poskytovat pouze státům, které podporují nebo by potenciálně mohly podporovat komunismus. S tímto dilematem pracoval už Lenin, který pokládal za výhodné podporovat i nekomunistické nacionálně laděné režimy v rozvojových zemích ve snaze o národní nezávislost, protože to mohlo narušit hospodářské základy imperialismu a tím nově vznikající státy přiblížit socialistické revoluci (Mosely 1964: 87 - 88).

Chruščovův pojem národní demokracie měl být předstupněm vzniku socialistického státu, kde by prvním krokem mělo být znárodnění všech zahraničních podniků. Poté by se stát měl zřeknout imperialistické podpory

ze strany Západu a spolehnout se jen na nezištnou pomoc Moskvy. Dále by měla proběhnout pozemková reforma, vytvoření státem řízených podniků a vytvoření systému jedné strany s komunistickou stranou. Prvním africkým kandidátem na vytvoření národní demokracie bylo Kongo v čele s Lumumbou v roce 1960 (Mosely 1964: 89). V Kongu operovaly i jednotky OSN, tuto akci SSSR odsuzoval a označoval za snahu imperiálních mocností narušit konžskou nezávislost a celistvost. Sovětská snaha o podporu nezávislosti Konga v čele s Lumumbou byla narušena Lumumbovou vraždou (Chvostov 1981: 354, 358).

Sovětský svaz se sám označoval za přítele národů bojujících za osvobození z imperialistické nadvlády a považoval za svoji povinnost jim v tomto počínání pomáhat. Zároveň se SSSR snažil bránit zásahům do vnitřních záležitostí nově vznikajících států ze strany Západu. SSSR podporoval nezávislost kolonií i na půdě OSN, kde byl v roce 1960 předložen návrh Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům s požadavky, aby byla koloniální správa těchto zemí odstraněna a také zlikvidovány opěrné body kolonialismu, tedy pro SSSR državy a pronajaté oblasti na cizím území. Tato deklarace byla schválena a Sovětský svaz to považoval za své velké vítězství (proti hlasovaly USA, Velká Británie, Francie, Portugalsko, Belgie, Jihoafrická unie, Španělsko, Austrálie a Dominikánská republika) (Chvostov 1981: 330 – 334).

Už od konce 50. let navazoval Sovětský svaz diplomatické styky s nově vznikajícími státy a pořádal státní návštěvy k navázání dobrých vztahů. Jak již bylo řečeno, většina nově vzniklých států prosazovala politiku neutrality, tedy neúčasti v blocích a politicko-vojenských uskupeních v rámci bloků. Tuto politiku Sovětský svaz v podstatě podporoval, jelikož státy tak podporovaly národní zájmy dalších osvobozujících se zemí na úkor imperialistických států a kolonialismu (Anikin 1982: 310 – 313).

3.2 Africké státy v mezinárodních organizacích

Hnutí nezúčastněných, jako uskupení států prosazujících neutralitu, vzniklo na základě konference asijských a afrických zemí v roce 1955, kdy africké státy

prohlásily, že právě neúčast v blocích považují za základ své zahraniční politiky. Hnutí nezúčastněných se tedy netýkalo jen afrických států, ale i zemí Asie a Latinské Ameriky. Zásadami těchto zemí byly tedy neúčast ve vojenských seskupeních, založených na základě existence bloků a snaha o odvrácení války a udržení míru. Nezúčastněné státy hájily také své zájmy v otázkách antikolonialismu, národní nezávislosti a existenci spravedlivých celosvětových hospodářských vztahů (Beleckij 1984: 594, 597). Přestože tyto státy hlásaly neutralitu ve vztahu k blokům, některé z nich se rozhodly pro socialistickou orientaci, v Africe například Angola, Benin, Mosambik a jiné. Sovětský svaz toto uskupení podporoval, jako uskupení k upevnění míru a boji proti kolonialismu a imperialismu (Beleckij 1984: 594, 598).

Africké státy se samy o sobě od svého vzniku snažily o vlastní politickou iniciativu bez ohledu na existenci dvou bloků. V zájmu zásady neúčasti v blocích byly v roce 1958 položeny základy Organizace africké jednoty, která měla za cíl vzájemnou spolupráci afrických států, snahu odstranit kolonialismus, posílit národní nezávislost a zajistit trvalý mír. Byly konány konference, které se zabývaly děním na africkém kontinentě. Například v roce 1961 se konala konference věnující se válce v Alžírsku a intervenci v Kongu. Této konferenci se účastnily Ghana, Guinea, Lybie, Mali, Maroko, Egypt a Alžír. Byla zde schválena takzvaná Casablanská charta, ve které státy vyjádřily rozhodnutí usilovat o osvobození celé Afriky od cizí nadvlády a o likvidaci kolonialismu. Organizace africké jednoty byla ustanovena v roce 1963. Sovětský svaz se k této organizaci stavěl pozitivně a oficiálně podporoval její cíle. Tento postoj jasně vyplýval z oficiálního názoru sovětské zahraniční politiky na národně osvobozené hnutí (Beleckij 1984: 479 – 480).

Africké státy vnímaly Sovětský svaz pozitivně, viděly ho jako stát vzniklý z revoluce, který porazil fašistické Německo a neměl zámořské koloniální zájmy, což dávalo Sovětskému svazu dobré postavení k navazování spolupráce (Brind 1983/1984: 75). Sovětská vláda potvrdila směrem k rozvojovým zemím svoji ochotu pomoci industrializovat nové státy a upevňovat jejich nezávislost a také

rozšiřovat politické, hospodářské a kulturní kontakty v rámci zásady „pañčášíla“. Tedy v rámci pěti zásad mírového soužití – vzájemné respektování územní celistvosti a svrchovanosti, vzájemné neútočení, vzájemné nevměšování do vnitřních záležitostí, rovnoprávnost a vzájemné výhody a mírové soužití. Sovětský svaz nabádal i další státy, aby mezi sebou budovaly vztahy právě na základě pěti zásad mírového soužití. Tyto zásady byly v roce 1957 schváleny Valným shromážděním OSN v rezoluci o mírovém soužití a staly se obecně uznávanou normou mezinárodního práva (Anikin 1982: 315 - 318). Vliv afrických států na OSN se s rostoucím počtem nezávislých států zvyšoval. V roce 1964 například navrhly asijské a africké státy deklaraci o zákazu použití jaderných zbraní. Tato deklarace byla schválena. K tomuto návrhu vedla především skutečnost, že Francie na Sahaře prováděla jaderné zkoušky. Protest afrických států proti této skutečnosti a obavy, že tyto zkoušky by zde mohly provádět i jiné státy, vedly nakonec k vyhlášení Afriky bezjaderným pásmem. Africké státy byly tedy politicky aktivní i na půdě OSN, kde žádaly, aby byly v orgánech organizace spravedlivě zastoupeny a byla vytvořena skupina afrických států se stálým sekretariátem, která by zajišťovala lepší spolupráci v otázkách společného zájmu (Beleckij 1984: 484 – 486).

3.3 SSSR a africké rozvojové země za Brežněva

Sovětský svaz stavěl svůj vztah s rozvojovými zeměmi například na tom, že jim oproti Západu poskytoval finanční pomoc, tedy možnost půjček, podle názoru sovětských představitelů za výhodných podmínek, a nežádal o získání práv v průmyslových podnicích, které pomohl vybudovat. V této otázce SSSR poukazoval na to, že kapitalistické státy poskytují rozvojovým zemím půjčky za špatných podmínek a diktují si politické požadavky. SSSR pomáhal budovat především těžký průmysl, který byl v Sovětském svazu považován za základ hospodářské nezávislosti. SSSR podepsal například dohodu s několika africkými státy (například s Etiopií nebo Mali) o hospodářské a technické pomoci a o poskytnutí úvěrů na realizaci plánu rozvoje jejich národních ekonomik

a pomáhal budovat především státní sektor průmyslu. Největší poskytovanou sovětskou podporu představovaly především dodávky výrobních prostředků a technické zkušenosti (Chvostov: 1981,365 – 369).

V 60. letech už byl podíl sovětského zahraničního obchodu s rozvojovými zeměmi celkem vysoký. V roce 1965 činil cca 11 procent z celkového sovětského zahraničního obchodu právě obchod s rozvojovými zeměmi. Na podporu tohoto trendu zrušil k 1. lednu 1965 Sovětský svaz cla na dovoz tradičního zboží z rozvojových zemí (Chvostov 1981: 525 – 526). Podle údajů zveřejněných v periodiku Pravda poskytl Sovětský svaz v roce 1963 zemím třetího světa, nejenom v Africe, úvěr na hospodářský rozvoj v hodnotě tři miliardy rublů a jako další zdroj pro hospodářskou pomoc navrhovala sovětská vláda uzavření dohod o omezení výdajů na zbrojení, aby tyto uvolněné zdroje mohly být použity právě na pomoc rozvojovým zemím (Chvostov 1981: 365, 369). Vláda SSSR také poskytovala obyvatelům těchto států možnost vystudovat na svých školách a tím získat kvalifikaci potřebnou pro rozvoj národního hospodářství. Imperialistickou politiku, tedy jak byla nazývána politika USA a jejich spojenců, označovala sovětská vláda za nepřátelskou vůči novým nezávislým státům a podle jejího názoru byla tato politika původcem celé série mezinárodních konfliktů, odehrávajících se mezi nově vzniklými státy (Chvostov 1981: 370 – 371).

Zahraněční politika SSSR vůči africkým státům byla vedena v zájmu idejí zrušení kolonialismu a obrany nových států proti imperialismu. SSSR se například na konci 60. let angažoval v Namibii, kdy požadoval, aby byl na půdě OSN odsouzen jak jihoafrický režim jako koloniální a rasistický, tak imperialistické státy, které tento režim podporují. Sovětská vláda se stavěla na stranu podpory osvobození Namibie, která byla pod správou právě Jihoafrické republiky. Sovětský svaz se angažoval i v otázce Nigérie, kde separatisté na části území vyhlásili samostatný stát Biafra. Jednalo se o území, kde jsou naleziště nafty. Sovětská vláda spojovala s těmito separatisty zahraniční naftové monopoly, které byly údajně podporovány imperialistickými státy a finančně i materiálně

podporovala nigerijskou federální vládu ve snaze zachovat územní celistvost (Chvostov 1981: 521 – 522).

V 50. a 60. letech nebylo šíření sovětského vlivu na africkém kontinentu moc úspěšné. V průběhu 60. let byla tedy sovětská pomoc africkým státům menší, ale v 70. letech s další vlnou dekolonizace začala být sovětská podpora opět výraznější. V této době se také v Africe začali angažovat další aktéři, jako Kuba nebo Čína (Brind 1983/1984: 76). Čína podporovala konflikt se socialistickými zeměmi a stavěla se proti politice SSSR. Čínská vláda začala navazovat diplomatické styky s africkými státy už v 60. letech. Podle sovětských informací ale byla snaha Číny zasahovat na africkém kontinentu vnímána jako vměšování se do vnitřních záležitostí států a některé státy na konci 60. let pozastavily nebo dokonce přerušily s Čínou diplomatické styky (Beleckij 1984: 501 – 503).

V 60. a hlavně v 70. letech se sovětská vláda pod vedením Brežněva soustředila na prohlubování hospodářské spolupráce s africkými zeměmi, a to podle sovětské interpretace založené na naprosté rovnoprávnosti a poskytování vzájemných výhod. Přibližně 70 procent sovětské hospodářské pomoci připadlo na výrobní sféru v oblasti průmyslu a energetiky. Podle dohod s jednotlivými státy se sovětská vláda zavázala vybudovat i školy nebo nemocnice. Další spolupráce se týkala vědecko-technické spolupráce, například v Guinei bylo vybudováno výzkumné středisko pro společný výzkum oceánografie. Pokračovala také spolupráce v přípravě afrických odborníků umožněním studia na sovětských vysokých školách. Do roku 1978 mělo v Sovětském svazu vystudovat přibližně 8 tisíc afrických odborníků (Beleckij 1984: 539 – 540). V rámci RVHP začaly být v 70. letech uskutečňovány zeměmi socialistického společenství společné projekty – mezinárodní banka států RVHP zřídila zvláštní fond pro dotování hospodářské a technické spolupráce s rozvojovými zeměmi. Poskytnuté úvěry, na kterých se tedy nepodílel jen Sovětský svaz, ale i evropské socialistické státy, byly použity především na budování průmyslu, geologický průzkum a na rozvoj zemědělství. V rámci RVHP byl zřízen také společný studijní fond, který umožňoval studium africkým odborníkům i v evropských socialistických státech, například i v tehdejší Československu (Chvostov 1981: 640).

Vedle rozšiřování hospodářské spolupráce se sovětská vláda soustředila i na diplomatickou spolupráci. Byla zde snaha o sladění postupů při řešení mezinárodních problémů a také snaha o koordinaci v rámci OSN. Přesto si sovětská vláda uvědomovala, že navázání a udržení diplomatických styků není vždy jednoduché a věděla o existenci názorově rozdílných táborů uvnitř některých afrických států. Potýkala se rovněž s vlivem Západu, který obviňoval sovětské zásahy v národně osvobozeneckých hnutích z ohrožení míru a stability na africkém kontinentě (Beleckij 1984: 539 – 541).

Území, kde se výrazně angažoval SSSR, je takzvaný africký roh, který má strategickou polohu u Rudého moře a je poblíž oblasti Blízkého východu a přístavů v Adenském zálivu a Indickém oceánu. Sovětský svaz se zde účastnil územních sporů mezi Etiopií a Somálskem (Brind 1983/1984: 76 – 77). Poskytl Somálsku vojenskou pomoc a zbraně. Nabídku dostalo Somálsko i z USA a Itálie, ovšem sovětská nabídka byla vyšší. Sovětský svaz tak poskytl vojenské poradce, ale i nevojenskou pomoc, například se podílel na výstavbě masokombinátu nebo továrny na zpracování ryb. V roce 1969 proběhl v Somálsku převrat, později označovaný jako revoluce a země se vydala cestou socialismu (Brind 1983/1984: 80 – 81). Sovětský svaz do Somálska vyslal další poradce a nabídl finanční pomoc. Byla také podepsána dohoda o další spolupráci a v roce 1974 smlouva o přátelství a spolupráci. V polovině 70. let se tak Somálsko stalo největším příjemcem sovětské pomoci a získalo jednu z nejlépe vybavených ozbrojených sil v Africe. Ale politiku země Sovětský svaz neovládal. Výhodou, kterou za svoji pomoc Sovětský svaz získal, byla možnost používání přístavů a letišť a také zamezení šíření vlivu Západu (Brind 1983/1984: 82 – 84).

V roce 1977 byla smlouva o přátelství a spolupráci zrušena a veškerí poradci Somálsko opustili, diplomatické styky ale zůstaly zachovány. Zároveň v 70. letech navázal Sovětský svaz styky se soupeřem Somálska - Etiopií, kam také dodával zbraně, což byl jeden z důvodů ukončení smlouvy se Somálskem. Sovětský svaz ovšem doufal, že dokáže získat vliv v obou státech. S Etiopií

podepsala sovětská vláda smlouvu o přátelství a spolupráci v roce 1978 (Brind 1983/1984: 86, 93).

V oblasti afrického rohu dal sovětský vliv vzniknout především silným ozbrojeným silám Somálska a Etiopie. Také zde začaly vznikat centralizované státní aparáty po vzoru Sovětského svazu. Africké státy zde neměly zájem o sovětskou ideologii, ale především o vojenskou pomoc. Sovětský svaz se tu naopak snažil získat vliv na úkor Západu, ale získat vliv na vládu se nepodařilo Sovětskému svazu ani v jedné z těchto zemí. Somálsko začalo přijímat pomoc ze západu potom, co ukončilo smlouvu se Sovětským svazem a Etiopie naopak přijímala západní pomoc do roku 1978 a ani poté nepřerušila diplomatické styky se západními státy (Brind 1983/1984: 94 – 95). V polovině 70. let byly považovány za socialisticky orientované státy v Africe – Alžírsko, Guinea, Konžská lidová republika, Madagaskar, Angola, Mosambik, Etiopie, Tanzanie a Benin (Beleckij 1984: 513).

3.4 SSSR, rozvojové země a nástup Gorbačova

Zvýšení počtu regionálních konfliktů v zájmu národního osvobození během 70. let, které se Sovětský svaz zavázal podporovat, začalo být problémem. Sovětská ekonomika nebyla v dobré formě a SSSR si už nemohl dovolit finančně a vojensky sponzorovat země třetího světa v takové míře, jako na počátku 70. let (Light 1991: 268 – 269). Sovětský svaz se tedy snažil podporovat národní usmíření jako proces k urovnání konfliktů. Po nástupu Gorbačova na pozici prvního tajemníka Komunistické strany a Ševarnadzeho na pozici ministra zahraniční politiky v polovině 80. let nastala změna zahraniční politiky vůči zemím třetího světa, ale i státům kapitalistickým. Oba tyto představitelé Sovětského svazu byli zastánci přímé diplomacie. Navštěvovali osobně jak státy socialistické, tak i kapitalistické a snažili se prohloubit stávající nebo navázat nové diplomatické styky (Light 1991: 270 – 272). Například i s takovými státy jako byla Jihoafrická republika, která byla v předchozích letech označována jako imperialistický a rasistický režim, pro Sovětský svaz tedy nepřátelský. Další

snahou sovětské vlády bylo navázat nové ekonomické vazby, které by byly pro SSSR výhodné. A zároveň se snažili přesvědčit nejen africké státy, aby splatily své pohledávky vůči Sovětskému svazu. V tomto ohledu nebyl Ševarnadze při své cestě po Africe moc úspěšný (Light 1991: 272 - 273).

3.5 Shrnutí působení SSSR v Africe

Na konci 50. let se Sovětský svaz vydal na pomoc utiskovaným koloniím, aby jim pomohl získat nezávislost a současně zabránil Západu, aby si tyto státy ekonomicky podmanil. Poskytovaná pomoc byla jak materiální – především zbraně k boji za nezávislost, pomoc formou poskytnutí odborníků a vojenských poradců a také investice – především výstavba průmyslových podniků. Co Sovětský svaz od států, kterým pomoc poskytoval očekával, bylo přijetí socialismu a vytvoření socialistického státu. Toto očekávání, jak lze z výše uvedeného vidět, nebylo většinou naplněno. Ve stejném duchu postupovaly i USA, které rovněž poskytovaly pomoc materiální – zbraně, ale také investice k rozvoji hospodářství s očekáváním, že se stát stane demokracií prosazující volný trh. Nejvýraznějším výsledkem podpory afrických států ze stran USA a SSSR je ale vyzbrojení místního obyvatelstva, které usnadnilo šíření občanských válek o moc v daných státech mezi místními kmeny.

4 Sovětská zahraniční politika v Angole

K důkladnějšímu popisu sovětské zahraniční politiky a pochopení důvodů angažování SSSR na africkém kontinentě si popíšeme vývoj v Angole. Angola jako portugalská kolonie získala svoji nezávislost později než státy kolonizované jinými evropskými státy, jako například Velkou Británií nebo Francií. Působení Sovětského svazu v Angole tedy spadá převážně až do období 70. let. Na příkladu Angoly lze ukázat, jak sovětská politika ovlivňovala vnitropolitickou situaci států Afriky, kde se SSSR angažoval. Zároveň nelze opomíjet vliv Kuby, jako spojence SSSR a vliv Spojených států amerických, jako sovětského protivníka, kteří se událostí v Angole také účastnili. Důležitým faktorem ovlivňujícím vývoj událostí v Angole bylo uspořádání mezinárodního prostředí - prostředí bipolární konfrontace a ideologického soupeření mezi SSSR a USA, které ovlivňovalo události nejen tady, ale na celém světě.

Nejprve si představíme historii Angoly jako portugalské kolonie, kde začalo formování dnešní podoby tohoto státu a vliv portugalské správy na pozdější politický vývoj Angoly jako nezávislého státu. Poté si popíšeme boj za nezávislost, který se proměnil v občanskou válku a vznik jednotlivých angolských politických skupin, které proti sobě bojovaly o získání moci v celé zemi. Občanská válka zde přerostla v mezinárodní konflikt s Jihoafrickou republikou kvůli spravovanému území Namibie, jejíž boj za nezávislost Angola podporovala. Tyto konflikty trvaly téměř třicet let. Na závěr si popíšeme politický vývoj v Angole po rozpadu SSSR jako ukázkou důsledků studenoválečného soupeření na území jiného státu.

4.1 Historie Angoly

Angola je etnicky velice různorodá země. Území, kde žije mnoho kmenů, začali v 15. století objevovat Portugalci, kteří se zaměřovali především na obchod s otroky. Nejprve začali obsazovat celé západní pobřeží od dnešní Guinei a poté začali pronikat i do vnitrozemí podél řek. Dalším zájmem Portugalců v této

oblasti byl obchod a šíření křesťanství. V zájmu obojího uzavírali dohody s místními vládci (Martelli 1962: 300). V 16. století začali Portugalci území ovládat a už na konci téhož století se začaly formovat koalice místních kmenů proti portugalské nadvládě. Byl to počátek krvavých střetů, které Portugalcům nedovolily vybudovat fungující správu ve vnitrozemí (Klíma 2008: 27).

Evropské země začaly v 19. století na Portugalsko vyvíjet tlak ohledně území, které Portugalsko považovalo za své. Na konci 19. století začaly takzvané závody o Afriku, kdy si evropský stát mohl nárokovat jen území, kde prokazatelně fungovala jeho správa. Pro Portugalsko, které ovládalo jen malé území z celé Angoly, byla tato situace velice komplikovaná. Severní část území museli Portugalci odevzdat takzvanému Svobodnému státu konžskému, který byl pod belgickou správou. Jihovýchodní území, dnešní Botswanu, ovládla Velká Británie. Hranice dnešní Angoly byly evropskými mocnostmi utvořeny až v letech 1884 – 1885 podle konference v Berlíně (Martelli 1962: 300). K modernizaci Angoly dospěli Portugalci až na začátku 20. století, kdy začala výstavba železnice. Tato stavba vedla k velkým nepokojům kvůli obavám domorodých obyvatel, že budou odváděni na nucené práce na trati. Výsledkem bylo mnoho krvavých střetů. Přesto došlo k rozvoji komunikací, jak železnice tak i silnic (Klíma 2003: 48, 52).

Po druhé světové válce bylo Portugalsko značně vyčerpáno a naděje na zlepšení své situace vidělo v rozvoji kolonií. V této době začaly kolonie v Asii získávat nezávislost a OSN se vyslovila proti kolonialismu. Portugalsko proto s obavami sledovalo nárůst nacionalismu mezi africkým obyvatelstvem, zejména studenty. A už v roce 1943 vznikl v Lisabonu dům angolských studentů, jako krajanské sdružení. Bylo tedy zřejmé, že přístup centra ke koloniím je nutné reformovat. Ale i přes zprávu vrchního inspektora koloniální správy Henriqueho Galvaa o špatné situaci v Angole se přístup ke koloniím nezměnil. Byla zde nedostatečná lékařská péče a stálá praxe nucených prací, které inspektor označil za systematickou genocidu. Situace nahrávala levicovým myšlenkám a Sovětský svaz přitahoval pozornost místních intelektuálů, jako stát propagující rovnost mezi národy (Klíma 2008: 159, 162 – 164).

V 50. letech také probíhala ze strany Portugalska snaha o zvýšení bělošského osídlení Angoly. Přistěhovalectví bylo podporováno nabízením půdy. Půda byla vyvlastňována místním kmenům a předávána bělošskému obyvatelstvu. S růstem počtu bělochů narůstal i rasismus, především ekonomický. Bělošská mzda byla mnohonásobně vyšší a výhodné posty, které byly teoreticky nabízeny všem, byly obsazovány převážně Portugalci. Snaha Portugalska o vstup do OSN jej donutila změnit zákon o koloniích, jejichž existence odporovala Chartě OSN. Z kolonií se tedy stala zámořská území se statusem portugalské provincie a Angola delegovala tři své zástupce do lisabonského parlamentu, a to výhradně bělochy (Klíma 2008: 165 – 167).

Angolská ekonomika v době kolonizace i nezávislosti byla postavena na vlastnictví přírodních zdrojů, konkrétně ropy, diamantů a kovů, ale také na exportu zemědělského zboží, například kávy. Je to tedy relativně bohatý stát a je zřejmé, že se Portugalsko této kolonie nechtělo vzdát. Přesto Portugalsko nedokázalo tyto zdroje plně využít (Adelman 1975: 558).

Z historického vývoje můžeme tedy vidět, že Angola nebyla nikdy jednotným státem. Je to území osídlené mnoha kmeny, které mezi sebou válčily a válčily také proti portugalské nadvládě. Portugalsku se nikdy nepodařilo ovládat celé území a tak ho sjednotit, portugalská správa fungovala jen na několika částech území. Portugalsko rovněž nedokázalo zajistit rozvoj země, jak hospodářský, tak například zavedení a rozšíření vzdělávání a zdravotnictví, a to i přes vlastnictví velkého nerostného bohatství. Většina obyvatelstva byla negramotná. Špatná ekonomická situace a diskriminace místního obyvatelstva vedla ke vzniku politických hnutí, která ale byla nejednotná, regionálně a kmenově rozdělená.

4.2 Formování politických skupin

Na začátku 50. let se začala formovat politická hnutí v Angole a v roce 1954 vznikl Svaz lidu severní Angoly (UPNA), jehož cílem bylo obnovit politickou suverenitu konžského etnika v Angole. V roce 1957 se organizace přejmenovala na Svaz angolského lidu (UPA) a přestala se upínat jen k jednomu etniku. V roce

1961 vedla skupina proti koloniální nadvládě lidové povstání na severu země. Hodně obyvatel poté uprchlo do Zairu (Stevens 1976: 138).

V roce 1956 se z Komunistické strany Angoly (PCA), která vznikla v chudinských čtvrtích a Strany jednotného boje angolských Afričanů (PLUA), která vznikla v Luandě, stalo Angolské lidové osvobozené hnutí (MPLA). MPLA bylo první uskupení, které bylo založeno na celonárodním, nadregionálním i nadkmenovém principu (Klíma 2008: 170 - 171). V roce 1962 došlo ke změně vedení MPLA a částečné změně programu, který byl postaven nejen na získání politické nezávislosti, ale i nezávislosti ekonomické s důrazem na pozemkovou reformu s cílem získat podporu rolníků. Program odkazoval také na plánování ekonomiky a státní kontrolu zahraničního obchodu a obecně byl postaven na komunistických idejích (Young 1988: 166 – 167).

Mezi těmito skupinami, které byly založeny na rozdílných principech, vznikalo napětí a soutěžily o zahraniční přízeň a podporu. Regionálně omezená UPA měla podporu belgického Konga, Ghany, jako už nezávislého státu a také podporu Francouzské Guineji. V rámci afrického kontinentu měla tedy UPA daleko větší podporu než MPLA a to hlavně díky účasti představitele UPA na celoafrickém kongresu, kde předložil svůj manifest s žádostí o osvobození Angoly. S postupnou dekolonizací okolních států a v souvislosti s takzvaným rokem Afriky se napětí v Angole stupňovalo (Klíma 2008: 173, 177).

V roce 1961 zaútočila MPLA na vězení v Luandě, Portugalsko zasáhlo a hnutí se muselo stáhnout za hranice Angoly do Konga. Na tuto událost právě reagovala UPA povstáním na severu země. Portugalsko odpovědělo opět krutými represemi a lidé, kteří uprchli přes hranice do Zairu, zde vytvořili Angolskou národní osvobozenou frontu (FNLA). V roce 1965 vstoupila na scénu další skupina – Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly (UNITA), který byl založen pro hájení celoangolských zájmů, ale jeho zakladatel Savimbi se snažil budovat spíše svoji autoritu a hájil zájmy vlastního kmene. UNITA vznikla po vystoupení některých členů z FNLA, kteří nesouhlasili s jejím vůdcem a označovali ho za americkou loutku. V polovině 60. let operovaly tedy v Angole čtyři

ozbrojené armády, včetně té portugalské, které se napadaly navzájem (Stevens 1976: 138).

4.3 Nezávislost a boj o moc

MPLA, jako uskupení vycházejícímu z komunistických ideologií, se nepodařilo získat podporu od Západu a tak se její představitel Neto obrátil v roce 1964 na Moskvu a získal sovětskou podporu (Stevens 1976: 139). Sovětský postoj k nově vznikajícím státům byl založen především na veřejné podpoře nezávislosti těchto států a na podpoře jejich boje proti imperialistickým mocnostem. K těmto státům patřila právě i Angola (Nolutshungu 1982: 400). MPLA byla ve spojení i s Portugalskou komunistickou stranou, přes kterou právě získal Neto první kontakt s Moskvou, který vedl k následnému poskytování finanční podpory od Sovětského svazu (Young 1988: 168). Od 60. let byl tedy SSSR v kontaktu s MPLA a poskytoval podporu a vojenské poradce, včetně poradců z Československa, kteří měli trénovat místní bojovníky (Burnham 1976: 260). Kromě vojenské pomoci poskytoval SSSR MPLA i podporu v oblasti zdravotnictví, vzdělávání a v diplomatické sféře mezinárodního prostředí (Somerville 1984: 74). V roce 1975 MPLA požádala o poskytnutí vojenské pomoci v boji s FNLA a UNITA i Kubu (Nolutshungu 1982: 406).

FNLA naopak získala podporu USA a Číny, které tak reagovaly na sovětskou spolupráci s MPLA. Stejně tak i UNITA získala čínskou podporu. Konflikty trvaly do roku 1974, kdy se začal měnit portugalský režim a bylo navrženo uspořádání referenda pro rozhodnutí o budoucích vztazích mezi Angolou a Portugalskem. MPLA i FNLA tuto možnost zamítly, UNITA sice také nesouhlasila s referendem, ale souhlasila s přijetím příměří pod podmínkou úplné nezávislosti. Vzájemné vyjednávání pomáhala řešit i Organizace africké jednoty, jejíž zástupci vyjednávali s MPLA a FNLA. V závislosti na portugalské ochotě provést rychlou dekolonizaci přistoupily na příměří i MPLA a FNLA. Klidná situace ale nevydržela a na podzim začali stávkovat především zaměstnanci železnice a dělníci z přístavů za zvýšení mezd. Také se začalo zvyšovat napětí

mezi bílým a černošským obyvatelstvem a docházelo ke vzájemným útokům. Situaci dále komplikovala nová skupina – Fronta za osvobození enklávy Cabinda (FLEC), která vyhlásila úplnou nezávislost cabindského území, kde se nachází naleziště ropy. Přesto se podařilo vyjednat s portugalskou vládou angolskou nezávislost k 11. listopadu 1975 (Stevens 1976: 139 – 140).

SSSR dokonce uznal Angolskou lidovou republiku vedenou MPLA ještě dříve, než byla vyhlášena oficiální nezávislost, přestože MPLA ovládala jen malé území z celé země. Po získání nezávislosti měla vzniknout tříčlenná prezidentská rada, kde měla mít každá skupina svého zástupce a dvanáct ministerstev, která měla být také rovnoměrně rozdělena mezi UNITA, FNLA a MPLA. Dále měly být integrovány síly všech tří hnutí do jedné národní armády. Vše probíhalo za asistence Portugalska. V této době uvnitř MPLA začaly probíhat střety a vztahy se zde zhoršovaly, vše vyvrcholilo odchodem části skupiny k FNLA. Mezi oběma skupinami začalo docházet ke střetům a FNLA se pokusila zabít zástupce MPLA v prezidentské radě. Střety se odehrávaly především v Luandě a na severu země. UNITA v tomto případě zachovávala neutralitu. Tyto střety nakonec přerostly v občanskou válku (Stevens 1976: 140 – 141).

V den, kdy měla být vyhlášena nezávislost, Neto jako vůdce MPLA vyhlásil oficiálně z hlavního města Luandy, které bylo pod kontrolou MPLA, Angolskou lidovou republiku. MPLA se tedy stala vládnoucí stranou. V této době už civilní vláda Angoly neexistovala. FNLA měla velkou podporu Číny, která poskytla vojenské instruktory a výzbroj. Pomoc poskytovaly i USA zprostředkovaně přes Zair, který propůjčoval i svoji armádu (Stevens: 1976, 141).

V tomto období, pravděpodobně v reakci na čínské akce, se Sovětský svaz rozhodl plně podporovat MPLA a byla podepsána smlouva o přátelství a spolupráci (Nolutshungu 1982: 397). Smlouvu o přátelství a spolupráci podepsaly s MPLA i východoevropské socialistické státy, kromě Československa (Coker 1981: 625). Ze socialistického bloku mimo Evropu podporovala MPLA například i Kuba. Přes tuto podporu měla v bojích na jihu země převahu FNLA. Postup z jihu zahájila i jihoafrická armáda, která boje v blízkosti svých hranic považovala za hrozbu. S posilováním podpory východního bloku začala být

MPLA úspěšnější a Spojené státy americké se začaly obávat konfrontace Východu se Západem na území Angoly. Dokonce proběhlo setkání amerického prezidenta Forda se sovětským velvyslancem Dobryninem. Senát USA schválil naprostý zákaz vojenské pomoci Angole a na to se zvýšila sovětská a kubánská vojenská pomoc. MPLA tak začala rychle postupovat a získávala území na úkor FNLA i UNITA. V reakci na tento postup začaly jak FNLA, tak UNITA nabírat více žoldáků. MPLA na situaci reagovala oznámením, že má i vzdušnou výzbroj – Mig-17 a Mig-21. Na to odpověděla UNITA tvrzením, že má také k dispozici vzdušné síly mimo území Angoly (Stevens 1976: 141 – 143).

Objevila se tedy hrozba, že se boje rozšíří i mimo území Angoly a jejich následky budou vážnější. Rétorika Sovětského svazu ohledně situace v Angole byla opatrnější než v předchozích afrických konfliktech. V 70. letech už byla sovětská vláda ohledně Afriky zkušenější. Například sovětská prohlášení při získání nezávislosti Konga od Belgie v 60. letech a následných bojích byla velice „hlučná“ a obviňující ohledně počínání zahraničních jednotek, které SSSR označil za invazi. Ale Lumumbovi jako představiteli Konga, kterého Sovětský svaz podporoval, poskytl relativně malou materiální podporu. Situace v Angole je v tomto ohledu úplně odlišná. Sovětský komentář k situaci byl naprosto minimální, zato materiální pomoc byla znatelně větší. Podle údajů USA poskytly v letech 1975 – 1976 Sovětský svaz a Kuba hnutí MPLA pomoc v hodnotě desítek milionů dolarů. Jednalo se o několik tisíc poradců převážně z Kuby, kteří se podíleli na výcviku místních bojovníků a sovětské zbraně včetně tanků, vrtulníků, raket, munice a již zmiňovaných letadel. Sovětská pomoc byla tedy převážně materiální, zatímco z Kuby zde operovalo přibližně jedenáct tisíc armádních zaměstnanců (Stevens 1976: 143 – 144).

V roce 1976 angolský premiér Lopo de Nascimento navštívil Moskvu a uzavřel zde dohody o vojenské, ekonomické, vědecké a kulturní spolupráci. Byly uzavřeny i obchodní dohody, týkající se například rybolovu. Ve stejném roce byla Angola i pozorovatelským státem na setkání zemí RVHP ve východním Berlíně. A již výše zmiňovaná dohoda o přátelství a spolupráci podepsaná Brežněvem a Netem měla Angole zajišťovat narůstající sovětskou vojenskou

pomoc (Papp 1978: 36). SSSR a socialistické východoevropské státy se na základě těchto smluv o přátelství zapojily také do rekonstrukce angolského hospodářství. Působila zde i početná skupina československých technických pracovníků, která byla v rámci bojů s UNITA v roce 1982 touto skupinou unesena a to včetně jejich rodin (Somerville 1984: 77, 82.). Obchod se socialistickými zeměmi fungoval i formou výměnného obchodu. Vyvážena byla především káva a ropa a dováženy byly především automobily a jiné stroje a zařízení technické povahy. Velkým sovětským rozvojovým projektem byla stavba přehrady s vodní elektrárnou na řece Kiwanza ve spolupráci s brazilskou firmou. Další významnou pomocí bylo také poskytování možnosti studia na sovětských vysokých školách. Například i Netův nástupce dos Santos studoval v Sovětském svazu inženýrské studium zaměřené na ropný průmysl. Významnou technickou a finanční podporu v oblasti těžby poskytovala například i Německá demokratická republika. Většina sovětské ekonomické pomoci byla poskytnuta na stavbu továren či elektráren (Somerville 1984: 83, 84, 91).

Vůdce MPLA Neto si byl vědom závislosti na sovětské materiální a kubánské personální pomoci v boji s ostatními skupinami. Snažil se prosazovat marxisticko-leninskou ideologii, sám byl několikrát v Moskvě. Problémem ovšem bylo, že většina jeho bojovníků byla negramotná a nevzdělaná a ideologie zůstávala tedy většinou nepochopena. Přesto Neto začal s reorganizací strany a státu především směrem k marxismu-leninismu a proti byrokracii, regionalismu, proti upřednostňování kmenové příslušnosti, rasismu a byla zde snaha o konsolidaci jednoty zájmů dělnické třídy. Důraz byl také kladen na jednotu uvnitř strany a oficiálně byl přijat socialismus jako směr pro transformaci země a postavení hnutí nad státními orgány. Přesto ve straně vždy existovala nějaká opozice. Důvodem vnitřních sporů byla většinou otázka orientace na Sovětský svaz, kterou Neto jako vůdce MPLA prosazoval. Problematickým tématem byl také rasismus. Neto, který zastával prezidentskou funkci do roku 1979, zvýšil v roce 1978 počet černošského zastoupení v politbyru na úkor mulatů. (Ogunbadejo 1981: 255 – 258). Dalším výrazným znakem přijetí socialismu bylo znárodnění podniků, které zde v době

kolonialismu stihli postavit převážně Portugalci a snaha o státní kontrolu ekonomiky. V letech 1976 až 1979 byla znárodněna většina průmyslových podniků a téměř všechny velké farmy a plantáže se staly vlastnictvím státu (Young 1988: 174). Od roku 1979 se Angola účastnila několikrát diskuze o mnohostranné spolupráci s východním blokem v rámci RVHP, ale neúspěšně. Ke vstupu Angola vyzvána nebyla, byla pozorovatelským státem (Coker 1981: 629). Hospodářská situace vzhledem k bojům byla obecně špatná a angolští představitelé zjistili, že sovětská podpora v této oblasti nebude dostatečná. Angola se tedy částečně otevřela Západu kvůli investicím a zároveň bylo povoleno drobné podnikání (Ogunbadejo 1981: 258). Například v provincii Cabinda se začaly na rozvoji ropných nalezišť a těžbě podílet americké společnosti, přičemž jim zajišťovaly bezpečnost kubánské jednotky (Pazzanita 1991: 86). Právě kubánské jednotky, ale i administrativní pracovníci, učitelé a zdravotníci, které Kuba vyslala do Angoly byly hrazeny z příjmů z ropy, kterou zde těžily západní ropné korporace (Birmingham 1988: 2). Přesto byli představitelé Angoly a MPLA opatrní vůči západnímu kapitalismu a prezident Angoly sám prohlásil, že rozvoj kapitalistického sektoru by neměl být na úkor rozvoje družstevního státního sektoru a to ve snaze o zachování vítězství dělnické třídy a revoluce (Ogunbadejo 1981: 259).

Angola si tedy zvolila dle prezidenta cestu socialismu, ale snažila se udržovat dobré vztahy i s africkými státy, které byly orientovány prozápadně. Tato snaha ale nebyla vzájemná. Některé africké státy se obávaly situace v Angole a sovětskou účast vnímaly jako zdroj angolské nestability a nechtěly se zemí navázat diplomatické styky. Sovětský svaz si naopak svojí účastí v Angole chtěl udržet pověst přítele afrických revolucionářů. Ze spolupráce s Angolou SSSR také vyplývaly výhody, jako například přístup k angolským přírodním zdrojům, jako jsou železná ruda, mangan, zlato nebo diamanty. Angola měla pro SSSR i strategický význam a to zejména v podobě angolského pobřeží, kam by si SSSR mohl umístit svoji námořní flotilu. Využití a podpora přítomnosti kubánských vojáků místo sovětských mělo své důvody. SSSR se obával, že takový počet sovětských vojáků by mohl vyvolat silnou reakci Západu a zapříčinit americkou

invazi. Navíc byli kubánští vojáci zvyklí na tropické podmínky. Vzhledem k zásahu na jihu Angoly ze strany Jihoafrické republiky, která byla mezi africkými státy obecně považována za rasistický režim, se zásah Kuby jevil jako ochrana afrických zájmů, který si získal sympatie v mnoha státech Organizace africké jednoty (Ogunbadejo 1981: 262, 265).

Z přijetí Angoly komunistickým blokem vyplývala i určitá „poslání“, například pomáhat k vítězství osvobozeneckým hnutím v jiných afrických státech tak jako SSSR. Například černošské většině bojující proti rasistickému režimu v Jižní Rhodesii a levicově zaměřené Lidové organizaci jihozápadní Afriky (SWAPO) v boji za osvobození území dnešní Namibie od Jihoafrické republiky a tím přispět k přeměně jihoafrického regionu v sovětskou sféru vlivu (Klíma 2008: 231). V tomto období byla tedy angolská vláda průkazně prosovětská, ale ekonomicky si Angola zachovávala postoj neutrality a spolupracovala i se Západem. Míra obchodování s USA byla vyšší, než míra obchodování s východním blokem a to od získání nezávislosti Angoly (Somerville 1984: 82 – 83).

Angolská podpora organizace SWAPO udržovala neustále napjaté vztahy s Jihoafrickou republikou, která naopak podporovala angolskou skupinu UNITA. Tento spor přerostl na konci 70. let a začátku 80. let v mezinárodní válku, kdy jihoafrická armáda obsadila část jižního území Angoly (Pazzanita 1991: 91).

4.4 Angola ve válce

V souvislosti s konfliktem Angoly s jiným státem byl Sovětský svaz ochoten dodávat do Angoly stále novou vojenskou techniku, především Migy a bojové vrtulníky. Armáda MPLA tak získala potřebnou sílu, aby donutila Jihoafrickou republiku přistoupit na uzavření příměří a stažení jejích jednotek z angolského území v roce 1984 (Pazzanita 1991: 91 – 93). Ještě v roce 1983 navštívil angolský prezident dos Santos Moskvu, kde byla potvrzena sovětská solidarita v boji proti cizímu vměšování a přislíbena další vojenská a hospodářská podpora. V roce 1984 byla v Moskvě podepsána dohoda o poskytnutí úvěru na stavbu

továrny na zpracování ryb včetně přístavu. Dále pomáhal SSSR stavět ropné sklady a servisní dílnu na nákladní vozy a jiné automobily převážně sovětské výroby, jako byly Kamaz nebo Lada, které byly do Angoly dodávány (Somerville 1984: 80, 84). V této době už byla v zemi v podstatě jediná silná opoziční strana – UNITA. UNITA byla podporována jak Jihoafrickou republikou, tak USA, kde její představitel vyjednával i se zahraničními poradci prezidenta Cartera (Klíma 2008: 237)

V polovině 80. let se začala Angola potýkat s finanční krizí způsobenou snížením cen ropy. Tato situace výrazně snížila státní příjmy a to se projevilo i na obrovských dlužích vůči SSSR a následných obavách z omezení možnosti získávat nové zbraně. Problémem bylo také hrazení nákladů kubánskému vojsku ve výši přibližně 250 milionů amerických dolarů ročně. Výnosy z těžby ropy a diamantů byly pro placení nedostatečné. Začalo být tedy zřejmé, že Angola nebude schopna své dluhy splatit (Pycroft 1994: 244). V tomto období byl v SSSR v čele země Gorbačov, který začal být kritický ohledně vysokých nákladů na sovětskou účast v konfliktech zemí třetího světa a Angola se začala obávat, že by mohlo dojít k omezení sovětských dodávek vojenského vybavení a pomoci sovětských vojenských poradců. Splacení dluhů Sovětskému svazu chtěla MPLA uskutečnit prostřednictvím poskytnutí svých přírodních zdrojů. Angola musela, stejně jako Sovětský svaz, přistoupit na další ekonomické reformy a přijala například systém tržních cen a ustoupila od centralizovaného plánování ekonomiky. Vláda se především snažila získat další zahraniční investory a to zejména ze Západu (Pazzanita 1991: 95 – 98).

Cílem ekonomických reforem byla také snaha získat přístup k hospodářské pomoci od Mezinárodního měnového fondu a Světové banky (Pycroft 1994: 244). Tato situace působila jako angolský odklon od socialismu. Angola ale potřebovala stále finance na zbrojení, protože přes příslib Jihoafrické republiky, že stáhne své jednotky z území Angoly, se tak nestalo. MPLA tak musela bojovat na dvou frontách - s UNITA a Jihoafrickou republikou. Sovětský svaz ale MPLA stále podporoval, stejně tak jako početné kubánské jednotky, které na území Angoly dále operovaly. V roce 1988 mělo být v Angole na padesát tisíc

kubánských vojáků. Ti ale měli z Angoly odejít na základě nové dohody s Jihoafrickou republikou o ukončení konfliktu v roce 1989, kdy už byly obě země konfliktem vyčerpány. Na přistoupení na tuto podmínku trvaly i USA a Sovětský svaz odchod kubánských jednotek také podporoval (Pazzanita 1991: 100, 111).

Lze říci, že sovětská účast v Angole byla nepřímá. Hlavní podporu přímo v Angole poskytovala Kuba. Za důvod angažování Sovětského svazu můžeme označit podporu spřátelenému státu, který byl ochoten vydat se cestou socialismu a bojoval proti imperialismu a jeho úkolem bylo šíření komunismu v zahraničí podle leninských zásad. Podpora byla pravděpodobně také zapříčiněna existencí jiných angolských skupin, které naopak spolupracovaly s USA a Čínou. Z pohledu SSSR bylo tedy potřeba tyto síly zastavit a tím omezit jejich vliv. Sovětské snahy šířit socialismus po světě se po většinu doby obávaly USA, které v Angole zasahovaly právě proto, aby zastavily sovětský vliv. Dalším názorem je, že se SSSR snažil území získat kvůli strategii, s cílem poškodit Západ. Mohl by tak ovládat africký obchod se surovinami, o které měl Západ zájem. (Brayton 1979: 253 – 255).

Kubánská přítomnost v Angole byla na začátku vnímána jako překvapující. V době studené války byla vojenská účast v jiné zemi doménou SSSR a USA. Přesto se Kuba účastnila různých vojenských intervencí už od roku 1959 až do konce studené války. Kubánská vláda podporovala boje za svobodu a revoluci a kubánské vojsko neoperovalo tedy jen v Angole, ale i například v Etiopii nebo Mosambiku. Pomoc v Angole se neomezovala jen na poskytnutí vojáků, ale byli sem vysláni i jiní odborníci, například z oblasti zdravotnictví, školství nebo stavebnictví. Kubánská vláda také poskytovala stipendia k umožnění studia na Kubě. Kubánci působili v Angole z vlastní iniciativy, tedy na požádání MPLA, ne po domluvě se SSSR (Gleijeses 2006: 98 – 99, 103).

SSSR se ke kubánské pomoci připojil až později a začal poskytovat logistickou podporu při přepravě kubánských vojáků do Angoly. V roce 1978 byla podepsána dohoda mezi Kubou a Angolou, že náklady spojené s pobytem kubánských vojsk bude hradit Angola, ale platy kubánských vojáků bude hradit

Kuba sama (Gleijeses 2006: 103, 118). Kubánci tak nedokázali z ekonomického hlediska udržet své jednotky v Angole bez sovětské pomoci. SSSR jednak podporoval kubánskou ekonomiku, ale také poskytoval kubánským vojskům v Angole výzbroj (Gleijeses 2006: 127).

4.5 USA v Angole

Spojené státy americké situaci v Angole sledovaly od počátku a to především kvůli obavám z přiklonění se na stranu komunismu. Na počátku 60. let se USA rozhodly, kterou z angolských stran podpoří. A přestože MPLA považovaly za stranu neutrální ohledně bipolárního rozdělení světa a předpokládaly, že se vydá cestou Západu, podpořily FNLA. FNLA měla vazby v Zairu, což byl americký spojenec. V roce 1975 prosadil americký prezident Ford u Kongresu schválení podpory pro Zair ve výši téměř 80 milionů dolarů, která byla určena právě především pro FNLA. V této době není MPLA ještě plně závislá na podpoře SSSR a američtí úředníci, kteří znali situaci v Angole nesouhlasili s americkou podporou FNLA a naopak jako stabilnější a umírněnější viděli právě MPLA. Americká podpora byla v této době skrytá a prováděná prostřednictvím Zairu (Tvedten 1992: 33 – 34).

Útoky proti MPLA ze strany FNLA a UNITA, podporované Jihoafrickou republikou, přiměly Sovětský svaz otevřeně podporovat MPLA. Americký kongres později už neschválil podporu ani jedné skupině v Angole, protože to by znamenalo přímé spojenectví s Jihoafrickou republikou, kde USA nesouhlasily s režimem. Byl tak schválen takzvaný Clarkův pozměňovací návrh, který zakazoval jakoukoli pomoc jakékoli straně konfliktu v Angole. Dalším důvodem ke schválení tohoto návrhu byla americká angažovanost ve válce ve Vietnamu a obavy, aby se situace zde nevyvíjela podobně. S nástupem prezidenta Reagana se americký postoj změnil.(Tvedten 1992: 35 - 36). Otázka Angoly začala být spojována s bojem o nezávislost sousední Namibie. USA chtěly nabídnout MPLA spolupráci v případě, že se odtud stáhnou kubánské jednotky výměnou za stažení jihoafrických vojsk z jihu Angoly (Pycroft 1994: 246). USA se snažily

především oslabit sovětský vliv, protože se obávaly, že by se mohl rozšířit i na sousední Namibii.

V USA se domnívali, že se Angola dala na cestu socialismu především proto, že východní blok dokáže poskytnout lepší ochranu proti Jihoafrické republice, než by byl ochoten poskytnout Západ. Ze strany MPLA by tedy nešlo o ideologické přesvědčení, ale o vědomí vlastní zranitelnosti ze strany sousedních států a hledání strategického partnera. (Tvedten 1992: 37). V roce 1985 byl zrušen Clarkův pozměňovací návrh, což znamenalo opětovnou oficiální podporu USA poskytovanou UNITA. Čím více byla vyzbrojována armáda MPLA a kubánské jednotky, tím větší podporu poskytovaly USA UNITA. Na konci 80. let se situace změnila s nástupem Gorbačova k moci. Gorbačov byl ochoten řešit regionální konflikty mírovými prostředky a dialogem, který by byl garantován na jedné straně SSSR a na druhé straně USA. Změna představitelů v čele SSSR změnila k lepšímu sovětské vztahy s USA (Tvedten 1992: 38 – 39, 41).

4.6 Angola v období rozpadu SSSR

Po nástupu Gorbačova do čela SSSR v souvislosti s narůstajícím dluhem Angoly byl postupně snižován počet sovětských poradců pracujících v angolské státní správě a také začaly být omezovány poskytované finanční zdroje v podobě úvěrů (McFaul 1990: 175). V průběhu 80. let došlo také ke zhroucení státních služeb v oblastech vzdělávání, zdravotnictví, dodávek vody a elektřiny. Odhaduje se, že v letech 1975 až 1991 zemřelo v Angole na přímé a nepřímé následky války okolo sedmi set tisíc lidí. Mnoho lidí muselo také opustit své domovy a půdu, silnice byly značně poškozeny a to vše vedlo ke značnému omezení obchodní činnosti a úpadku angolského hospodářství (Pereira 1994: 11, 13). Angola je ukázkou studenoválečné konfrontace Východu a Západu, kdy podpora USA a SSSR válčícím stranám v podstatě zastavila hospodářský a sociální rozvoj (Pycroft 194: 242). V rámci vládnoucí MPLA se vytvořila silná byrokracie a korupce. Možnost lidí dostat se k potřebným komoditám závisela na jejich blízkosti ke stranické nomenklatuře. Vzhledem k válce získali nejvyšší postavení

a největší moc armáda a prezident. UNITA, která bojovala proti vládě MPLA a ovládala některá území na jihu země, vytvořila v těchto oblastech v podstatě totalitní systém a proti svým kritikům používala zásadně sílu (Pereira 1994: 12 – 13).

Po uzavření dohody o odchodu kubánských vojsk v roce 1989 bylo straně MPLA jasné, že samy nemohou získat vojenské vítězství. V roce 1991 se tedy UNITA a MPLA dohodly na uzavření příměří. Jednání probíhala za přítomnosti Portugalska, USA, SSSR a OSN a bylo dohodnuto, že v následujícím roce se uspořádají všeobecné demokratické volby. Ze zástupců všech zúčastněných stran byla vytvořena Spojená politicko-vojenská komise, která měla na demokratizační proces dohlížet. OSN vyzvala k účasti ve volbách i jiné politické strany. Ovšem vyjednávání mezi UNITA a MPLA byla velice napjatá. Problémem byla také neochota ozbrojených složek vzdát se svých zbraní a tak provést demilitarizaci dohodnutou v roce 1991, stejně tak jako neochota představitelů stran vzdát se své moci na územích, která do té doby ovládali. Angola nebyla na volby příliš připravena, problémem byla i zničená infrastruktura, stále velký počet vysídlených osob a neodklizené nevybuchlé náslapné miny (Pereira 1994: 14 – 16).

Na pokračující jednání a udržení míru tlačily především vlády teď už Ruské federace, USA a Portugalska společně s OSN. Jednání ale probíhala velice pozvolna. UNITA stále odmítala odevzdat zbraně a Radou bezpečnosti OSN byl v roce 1997 vyhlášen zákaz diplomatické podpory UNITA. Přes všechna opatření boje znovu vypukly na severu země v roce 1998 a poslancům UNITA byly odebrány mandáty získané ve volbách v roce 1992 jak ve vládě, tak v parlamentu. V této době ale přišla krize vnitřní jednoty jak MPLA, tak UNITA, kde se vytvořila skupina, která chtěla přistoupit na demokratický smír. Vláda v čele s MPLA byla tedy ochotná jednat s touto frakcí UNITA. Ve stejný rok byl vůdce UNITA Savimbi prohlášen za válečného zločince, což mu ale nebránilo pokračovat v bojích. V roce 2002 byl Savimbi zastřelen a zbytek jeho bojovníků podepsal s vládou příměří. Od této doby se situace v zemi pozvolna stabilizuje (Klima 2008: 271 – 272, 276).

5 Závěr

Zatímco v rozvinutém světě bylo období studené války obdobím míru a určité stability po druhé světové válce, v zemích třetího světa to bylo období konfliktů, které způsobila vnější podpora poskytovaná především USA a Sovětským svazem. Tyto velmoci a jejich spojenci podporovali povstalecké armády za příslib politické loajality a za přístup k jejich zdrojům. Výsledkem působení nejen SSSR, ale i USA byly militarizace států, eskalace válek a posilování autoritářských forem vlády. Po rozpadu SSSR ztratily o území zájem i USA, protože už nepotřebovaly podporovat bojovníky, jako ochranu před šířením komunismu (Pereira 1994: 1).

Prvním sovětským tajemníkem, který se reálně zabýval zahraniční politikou vůči třetímu světu byl Chruščov. Byl ochoten jednat i s nacionalisticky smýšlejícími vůdci, kteří se nehlásili k ideologii marxismu-leninismu. Byl přesvědčen, že pokud jim poskytne pomoc, podkope tak vliv Západu. Dalším aspektem proč se SSSR angažoval v rozvojových zemích, byl ten, že vytváření nových nezávislých států z evropských imperiálních říší bylo viděno jako ztráta pro kapitalismus a z toho podle SSSR vyplývající zisk pro socialismus. Z tohoto důvodu začal Sovětský svaz poskytovat vojenskou a ekonomickou pomoc rozvojovým zemím nejen v Africe. Jako prostředek pro získání důvěry používali představitelé SSSR vzájemné návštěvy, aby mohli navázat těsnější spolupráci a prosazovat přijetí socialistického modelu jak v politice, tak v ekonomice (Ogunbadejo 1980: 297 – 298).

V afrických státech ale snaha o prosazování socialismu jako státního systému vedla v mnoha případech, jako například v Angole, k nestabilitě a bránila hospodářskému rozvoji. SSSR tak přehodnotil svoji zahraniční politiku vůči Africe a snažil se vytvářet programy pomoci na základě strategického a hospodářského významu pro SSSR a také podle významu vlivu Západu v daném regionu. Podpora byla tedy poskytována spíše levicově zaměřeným státům. S konzervativně založenými státy se SSSR snažil navázat diplomatické styky. Sovětská pomoc většinou představovala dodávky zbraní, poskytování vojenských poradců. V tomto ohledu byl SSSR považován za lepšího spojence.

Spornou otázkou ovšem byla ekonomická sféra. Většina afrických států zjistila, že je výhodnější vyjednávat se Západem. Jen málo států převzalo socialistické vedení hospodářství a zavedlo centrální plánování a kolektivizaci zemědělství (Ogunbadejo 1980: 299 – 300, 313).

Zemí, kde se angažoval SSSR až do svého rozpadu a i poté jako Ruská federace, je Angola. Podpora Sovětského svazu jedné ze skupin bojujících proti kolonialismu vyvolávala nedůvěru u ostatních států. Levicové směřování Angoly se nezamlouvalo především Jihoafrické republice a USA. Stálá podpora vládní MPLA sovětskou vládou, přítomnost kubánských vojsk a americká podpora konkurenční UNITA vedly k dlouhodobé občanské válce. (Ogunbadejo 1980: 309 - 310).

Co mělo tedy na vývoj Angoly a i jiných afrických států největší vliv byly dodávky zbraní a snaha obou velmocí, jak SSSR tak USA, o získání většího vlivu. Můžeme tedy říci, že podpora rozvoje ekonomiky Sovětským svazem spolu se socialistickými státy východní Evropy v rámci RVHP a USA nezanechaly tak patrné následky, jako zbraně, které soupeřícím stranám v Angole poskytly. I po rozpadu SSSR a ukončení podpory UNITA Spojenými státy americkými neustaly konflikty a boj o moc uvnitř státu. I přes společné snahy USA, Ruské federace a OSN v 90. letech se nepodařilo situaci v Angole stabilizovat a bojující skupiny odzbrojit. Následky studenoválečného soupeření USA a SSSR o vliv na území jiného státu tedy trvaly ještě dlouho po ukončení studené války a to především kvůli zbraním, které do Angoly obě velmoci dodaly. Konflikt mezi UNITA a MPLA se podařilo ukončit až v roce 2002 smrtí vůdce UNITA Savimbiho. Snaha o stabilizaci země a zlepšení hospodářské situace trvá dodnes.

6 Seznam zkratek

FLEC – Fronta za osvobození enklávy Cabinda

FNLA – Angolská národní osvobozenecská fronta

MPLA – Angolské lidové osvobozenecské hnutí

PCA – Komunistická strana Angoly

PLUA – Strana jednotného boje angolských Afričanů

SWAPO – Lidová organizace jihozápadní Afriky

UNITA – Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly

UPA – Svaz angolského lidu

UPNA – Svaz lidu severní Angoly

7 Seznam použité literatury a pramenů

Adelman, Kenneth L.: Report from Angola. *Foreign Affairs*. Vol. 53, Issue 3/1975, 558 – 574.

Anikin, A. S.: Dějiny diplomacie 1945 – 1960. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1982.

Beleckij, V. N.: Dějiny diplomacie 1961 – 1979. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984.

Brayton, Abbott A.: Soviet Involvement in Africa. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 17, No. 2/1979, 253 – 269.

Brind, Harry: Soviet policy in the Horn of Africa. *International Affairs*. Vol. 60, No. 1/1983 – 1984, 75 – 95.

Burnham, James: Angola: What Is Moscow Up to?. *National Review*. Vol. 28, Issue 9/1976, 260.

Coker, Christopher: Adventurism and Pragmatism: The Soviet Union, Comecon, and Relations with African States. *International Affairs*. Vol. 57, No. 4/1981, 618 – 633.

Drulák, Petr: Metafory studené války. Interpretace politického fenoménu. Praha: Portál, 2009.

Foreign Affairs (1947). *The Sources of Soviet Conduct*. Vol. 25, Issue 4/1947, 566 – 582.

Gleijeses, Piero: Moscow`s Proxy? Cuba and Africa 1975 - 1988. *Journal of Cold War Studies*. Vol. 8, Issue 2/2006, 3 – 51.

- Chvostov, V. M.: Dějiny zahraniční politiky SSSR 1945 – 1976. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981.
- Kennedy, Paul: Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500 – 2000. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996.
- Kissinger, Henry: Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi. Praha: Prostor, 1999.
- Klíma, Jan: Angola. Praha: Libri, 2003.
- Klíma, Jan: Dějiny Angoly. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- Kulski, W. W: Soviet Colonialism and Anti-Colonialism. *Russian Review*. Vol. 18, No. 2/1959, 113 – 125.
- Light, Margot: Soviet policy in the Third World. *International Affairs*. Vol. 67, No. 2/1991, 263 – 280.
- Louis, William Roger: American Anti-Colonialism and the Dissolution of the British Empire. *International Affairs*. Vol. 61, No. 3/1985, 395 – 420.
- Martelli, George: The Future in Angola. *African Affairs*. Vol. 61, No. 245/1962, 300 – 307.
- McFaul, Michael: The Demise of the World Revolutionary Process: Soviet-Angolan Relations under Gorbachev. *Journal of Southern African Studies*. Vol. 16, No. 1/1990, 165 – 189.
- Mosely, Philip E.. Soviet Policy in the Developing Countries. *Foreign Affairs*. Vol. 43, No. 1/1964, 87 – 98.
- Nolutshungu, Sam C.: African Interests and Soviet Power: The Local Context of Soviet Policy. *Soviet Studies*. Vol. 34, No. 3/1982, 397 – 417.

- Ogunbadejo, Oye: Angola: Ideology and Pragmatism in Foreign Policy. *International Affairs*. Vol. 57, No. 2/1981, 254 – 269.
- Ogunbadejo, Oye: Soviet Policies in Africa. *African Affairs*. Vol. 79, No. 319/1980, 297 – 325.
- Papp, DR. Daniel S.: Angola, National Liberation, and the Soviet Union. *Journal of the US Army War College*. Vol. 8, No. 1/1978, 26 – 39.
- Pazzanita, Anthony, G.: The Conflict Resolution Process in Angola. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 29, No. 1/1991, 83 – 114.
- Pereira, Anthony W.: The Neglected Tragedy: The Return to War in Angola, 1992-3. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 32, No. 1/1994, 1 – 28.
- Pycroft, Christopher: Angola - `The Forgotten Tragedy`. *Journal of Southern African Studies*. Vol. 20, No. 2/1994, 241 – 262.
- Service, Robert: *Soudruzi*. Praha: Argo, 2009.
- Stalin, Josef V.: *Marxismus a národnostní a koloniální otázka*. Praha: Nakladatelství Družstevní práce, 1951.
- Stevens, Christopher: The Soviet Union and Angola. *African Affairs*. Vol. 75, No. 299/1976, 137 – 151.
- Somerville, Keith: The U.S.S.R. and Southern Africa since 1976. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 22, No. 1/1984, 73 – 108.
- Tvedten, Inge: U.S. Policy towards Angola since 1975. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 30, No. 1/1992, 31 – 52.
- Young, Tom: The Politics of Development in Angola and Mozambique. *African Affairs*. Vol. 87, No. 347/1988, 165 – 184.

8 Resumé

In this Bachelor project I will pay attention to historical theme, Soviet union and third world especially Africa. I will describe Soviet foreign politics on African continent during Cold War.

While doing research of Soviet foreign politics, there's need to take into account also United States stance as their foreign politics have influence on each other.

In first part of this project I will describe new formation of states after World War II from Soviet and American view.

In second part of this project I will provide study of Soviet foreign politics in particular African state from origin till decay of Soviet Union. For this example I choose Angola which was decolonized lately than most of the African states.

In case of Angola we can see the influence of Soviet Union and also United States of America and their rivalry.

I would like to answer the question on how Soviet foreign politic and Cold War can affect progression of developing country. In this case Angola. I pick African continent mainly because it has very little attention from the public, especially the history of it. And for big part of western world it's place full of conflicts, revolutions, poverty and illness.